

K. R. R.

KARL DITLEV RYGH

7 JUNI 1839—10 MARTS 1915

AV

TH. PETERSEN

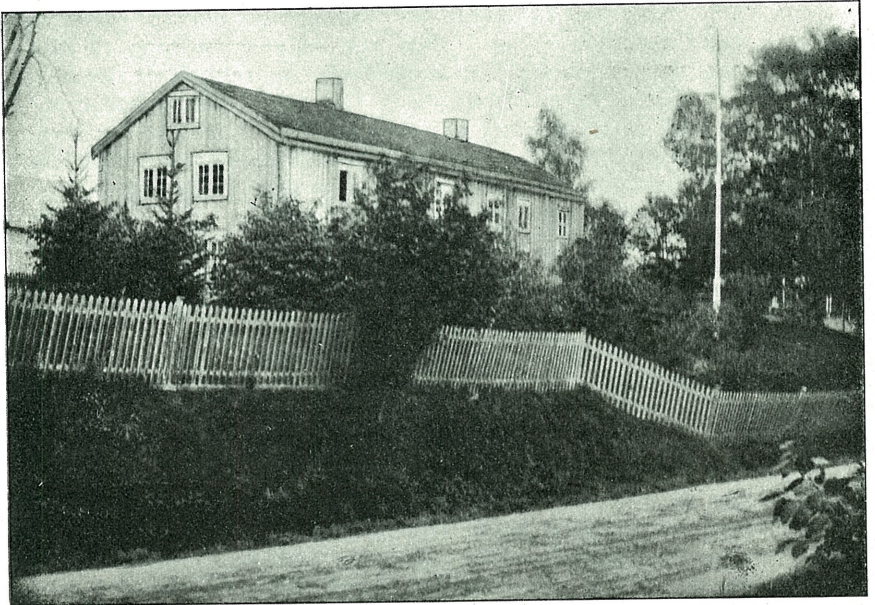
AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM
1916

Den 10. marts 1915 avgik flv. overlærer Karl Ditlev Rygh ved døden efter nogen tids sykелighet i en alder av 75 aar. Med Karl Rygh har Trondhjems Videnskapsselskap mistet et høit fortjent medlem og en trofast ven. Hans bortgang vil føles som et tap der vanskelig lar sig erstatte, og selv faldt det ham tungt at skilles fra en virksomhet som i næsten et halvt aarhundrede hadde været hans kjæreste syssel. I 49 aar var Rygh knyttet til Selskapet, fra 1866 som dets medlem, fra 1870 som bestyrer av dets oldsaksamling, hvis egentlige skaper han blev. Fra 1883 til 1897 var han Selskapets præs, og i 1905 blev han utnævnt til dets æresmedlem. Hans betydning for Selskapet blev av dobbelt natur, organisatorisk og videnskabelig. Det ene var en forudsætning for det andet. Ti kun gjennem en indgripende forandring av Selskapets organisation kunde der bli rum for selvstændig videnskabelig forskning. Ingen har siden Gunnerus's dage ridset sit navn saa dypt ind i dets historie som Karl Rygh.

Karl Rygh var av indtrøndersk bondeæt. Hans bedstefar Ole Gautsen Rygh var født paa gaarden Rygg i Skage Sogn i Overhallen og levet som gaardbruker paa Lilleøen i samme sogn. Her fødtes i aaret 1800 Karl Rygh's far, den som stortingsmand fra Nordre Trondhjems amt bekjendte lensmand, exam. juris Peder Strand Rygh. Lensmand Rygh egtet i 1832 Ingeborg Marie Bentsen, og den 7. juni 1839 blev Karl Rygh født paa Haug i Værdalen, farens eiendomsgaard siden 1836. Gaarden Haug ligger ikke langt fra Stiklestad og nævnes allerede i Olav den helliges saga som kongsgaard. Mest bekjendt er Haug fra Magnus den godes saga. Her var det at kong Magnus opfordret Kalv Arnesøn at følge med til Stiklestad for at vise stedet, hvor Olav den hellige faldt. Som bekjendt blev denne færd skjæbnesvanger for Kalv. Efter et hvast ordskifte blev kongens holdning truende, og Kalv og hans mænd fandt det raadeligst at stige til hest og flygte til Egge, hvor Kalvs skib laa rede. Om natten styrte han ut efter fjorden, seilte saa vester over havet og herjet i Skotland, Irland og Suderøerne. Paa Haugs grund laa i middelalderen en gammel kirke, ecclesia St. Andreae de Haug. Den var av sten, men blev meget tidlig ødelagt ved

elvebrudd, efter en av Klüwer meddelt tradition allerede omkring 1500. Endnu efter Klüwers tid kunde der dog sees spor av endel av kirkens grundmure. I 1354 makeskiftet kongen Haug til den trondhjemske erkebiskop. Av de senere eiere kan nævnes presten Thomas Collin, som bebodde gaarden fra 1691 til 1746 og opførte betydelige bygninger paa den. Senere er gaarden delt og bestaar nu ialt av 18 bruk, hvorav enkelte har egne navne. Saaledes kjendes Karl Rygh's fødested nu bedst under navnet «Slottet».

Karl Ryghs fødested.

Vi tør tro at disse historiske omgivelser har øvet et sterkt indtryk paa lensmand Rygh's begavede barneflokk og git deres interesser en bestemt retning. Vi ser saaledes to sønner, Oluf og Karl, vælge de historisk-sproglige videnskaper som deres livsgjerning, og av de øvrige søskende har Ewald og Gusta Susanne Rygh gjort sig bekjendt ved historisk forfatterskap.

Sin første undervisning fik Karl Rygh i hjemmet dels av huslærere og dels av den ældre bror Oluf, som i 1852—53 opholdt sig hjemme som lærer for sine brødre. I august 1853 blev han sat ind i Trondhjems Katedralskole, hvorfra han dimittertes 1857 og underkastet sig examen artium med prae

ceteris, tok aaret efter examen philos. med samme karakter og i 1863 filologisk embedseksamen med laudabilis. Allerede som student hadde Rygh i 1861 vikarieret ved Drammens lærde skole for daværende adjunkt L. Daae, og fra 1862 var han ansat som lærer ved Gjertsens 3-aarige latinskole. 2. decbr. 1865 blev Rygh utnævnt til adjunkt ved Trondhjems Katedralskole og i 1887 til overlærer ved samme skole. Herfra tok han avsked i 1899 for helt at kunne ofre sig for videnskabelig arbeide. I en lang aarrække var saaledes Rygh knyttet til vor høiere skole. Hans undervisning utmerket sig ved grundighet og sjelden klarhet, og der stod respekt av den ranke, tæbyggede mand med det bestemte, alvorsfulde ansigt; eleverne hadde følelsen av at de stod ovenfor en kundskapsrik og sterk personlighet. En av Ryghs elever har i erindringer fra sit skoleliv tegnet et sympatisk og træffende billede av sin gamle lærer. Det bør ikke savnes i disse mindeblade, hvorfor det med forfatterens velvillige tilladelse gjengives her:¹

«Overlærer Rygh underviste bare i gymnasiet. Saa længe man var i middelskolen, saa man ham bare gaa ut og ind av skolegaarden som en taus og uutgrundelig sfinx. Som en saadan lærte man ham igrunden at kjende ogsaa i gymnasiet. I Adresseavisens nekrolog stod der at hans undervisning ikke kunde frakjendes en viss tørhet. Og det er ganske rigtig. I aarrækker var det saadan. Saa meget desto mere forbauset blev jeg engang over av en, som tilhører et 10 aar ældre kuld end jeg,² at høre at i hans tid var Rygh helt anderledes som pædagog. Da fik han eleverne til at holde foredrag og diskussioner, og gik helt op i sin lærervirksomhet. Hans aand var vistnok av saa stor-skaarne dimensioner, at skolegjerningen i aarenes løp ikke kunde tilfredsstillende ham. Det ligger nær at tro, at dette paa sin vis — ialfald en tid — har været et tragisk moment i hans liv. I 80—90-aarene var det politiken som hadde hans hovedinteresse. Valgkampen i det Trondhjemske dengang var baade intens og bevæget, og Rygh var altid den forgrundsfigur hvorom alle samlet sig, til kamp eller til støtte. Det hændte i valgaarene stadig at der bankedes paa døren midt i skoletimen. Rygh gik da altid selv bort og aapnet og fik et brev. Han gjemte det i sin lukkede haand og fortsatte undervisningen som om intet var hændt. Men i regelen varte det ikke længe, før han aapnet brevet og læste det. Man fik da altid indtryk av at det var en politisk rapport som sluktes med glubsk interesse. — — — — —

¹ F[ritz] D[uus]: Skoleliv i Trondhjem i 80—90-aarene. III. T.hjems Adresseavis 27/6 1915.

² Forfatteren blev student i 1892.

Hans fag i skolen var historie, latin og oldnorsk. Hans viden syntes ubegrænset. Hans historieundervisning var frugtbringende, og vilde ha været det i endnu højere grad, om han ikke saa fuldstændig havde overlatt det til enhver enkelt elev at suge dens honning. Selv et pligtmenneske til det yderste, faldt det ham tilsynelatende ikke ind at tænke sig muligheden av, at ikke alle andre var det. Han hadde dog et nøiagtig kjendskap til hver enkelt av sine elevers dygtighetsniveau — hans iagttagelsesevne var langt over det almindelige — men de elever, som ikke selv la sig i sælen, lot han gjerne seile sin egen sjø, et baade for lærer og elev bekvemt og behagelig system, men som ikke er uten skyggesider. Paa ét omraade krævet han dog ubønhørlig at man var paapasselig. Det var paa sprogets. Som fremragende filolog med et grundig og indgaaende kjendskap til den gamle litteratur hadde han en sprogsans saa følsom, at den ikke tillot noget slurv. Det gik neppe nogen time uten man hørte hans sedvanlige «daarlig uttryk», ledsaget av et unaadig blik. Saa maatte man rette sin mundtlige fremstilling. Lykkedes det at tilfredsstille ham — ialfald i nogen grad — fik man et venlig: «Ja, det var bedre»; lykkedes det ikke, eller ialfald bare meget ufuldkomment, lød der et: «Aa ja, la gaa». Men da var det heller ikke mere end saavidt at det blev godkjendt. Selv førte han, som bekjendt, en fin og skarpskaaren pen, og ogsaa hans mundtlige foredrag var usvigelig klart og formfuldendt. Men endog han kunde av og til overrumples av uheld. Jeg erindrer en oldnorsktid. En av de ulyksalige fra kl. 1 til 2, hvor samtlige tilstedeværende i større eller mindre grad er præget av dagens træthet og længselen efter klokkenes lyd. Da er det ikke let at avvinde oldnorsken nogen større interesse. En av os skulde deklinere et ord, og hans endelser var temmelig grøtete. Rygh blev utaalmodig, og man kunde tydelig se at han var viss paa at de uklart uttalte endelser let og bekvemt skulde dække over et dyp av uvidenhed. Irritert satte han i: «Hvad er det for noget bløtt du har i enden da?» Vor ven nede i klassen fik sit aasyn fordreiet til et stort lyst smil, og alle ansigter klarnet op. Rygh kvak til og saa yderst forbauset ut. Saa gik lyset pludselig op for ham; han blev litt rød, smilte, saa ut av vinduet og sa: «Naa — h.» Saa fortsattes eksaminationen efter det for klassen kjærkomne lille intermezzo. — De krav han stillet til sine elevers sprog var av stor betydning; det vakte ærbødigheten for modersmaalet. Mange av dem har vistnok i de senere aar tænkt paa hvilken sorg og harme det maa ha forvoldt Rygh at være vidne til den baade mangesidede og mangeartede sprogfordærvelse, som nu har grepet saa raskt og sterkt om sig.

Det var altid noget imponerende ved Rygh. Hans personlighet var sterk og gjorde sig uvilkaarlig gjældende. Hans store, karakteristiske hode, og ansigtet, hvis uttryk var en eiendommelig blanding av olympisk ro og peppersvendsagtig smaagrættighet maatte man altid lægge merke til. Han kom aldrig ut av koncepterne. Engang i det 2det gymnasium hadde en av gutterne, som ofte levet paa krigsfot med lærerne, en av de sidste dage før jul anbragt to julelys paa katetret. De blev tændt, og da Rygh holdt sit indtog i klassen, skinnede de paa en maate som vistnok var betydelig mere festlig for os end for ham. Samtlige var i høieste grad forventningsfulde. Rygh opdaget naturligvis straks illuminationen, og der gik en rykning gjennom ham. Den var rent momentan, saa var han like olympisk igjen. Da han kom til forsidene av katetret, hvor lysene stod, for at gaa op paa det, blaaste han i forbigaaende lysene ut med en mine som han sat hjemme i sin stue, og idet han gik op paa katetret, spenderte han underveis et tiendedels sekund til, med et sideblik til klassen, at si: «Det karakteriserer Deres standpunkt».¹ — Det var som at faa en bøtte vand over sig. Særlig misdæderne, som øieblikkelig bombardertes med en krydsild av skadefro øiekast — det var jo intet som var saa forsmædelig som at bli betraktet som barnagtig — befandt sig yderst uvel. Den lille episode er ganske karakteristisk for Ryghs overlegne ro.

Selv om man moret sig over hans smaa egenheter, var dog hans elever altid imponert av ham. Og den følelse er saavist ikke blit mindre i aarenes løp. Han er en av de merkeligste og betydeligste personligheter Trøndelagen har frembragt. Og kom end hans elever — ialfald ikke i de senere aar — i noget nærmere personlig forhold til ham, vil de altid mindes ham baade med ærbødighet og beundring.»

Til denne karakteristik har jeg intet yderligere at føie. Det er vist ikke grund til at tvile paa at Rygh begyndte sin lærergjerning som en interessert skolemand, men likesom hans evner laa mere i videnskabelig end pædagogisk retning, saaledes traadte for ham de videnskabelige dannelsesmidler i forgrunden. Og efterhaanden som disse omformedes i tidens demokratiske aand, og niveauet sänkedes, følte Rygh sin lærergjerning mere og mere som en byrde. Det var derfor med lettet hjerte at han i 1899 kunde vie sig udelt til en virksomhet, som altid hadde ligget hans evner og interesser nærmere. Men da var han allerede en mand paa 60 aar, og skjönt Rygh hadde været en pryd for den skole, hvor han hadde virket i 34 aar, hvorfra han selv

¹ Efter en anden tradition skal ordene ha lydt mere sarkastisk: «Det er tilstrækkelig lyst til at se Deres aandelige standpunkt.»

med hæder var utgaaet som student, og som han altid omfattet med hengivenhet, er det dog en tragisk tanke at denne mand ikke tidligere var blitt stillet paa en plads, hvor hans fremragende videnskabelige evner hadde kunnet utfolde sig endnu medens han var i besiddelse av ungdommens fulde spenstighet og virkelyst.

Karl Ryghs studieaar faldt i den «nordiske filologis guldalder i Norge», og under lærere som Keyser, Munch og Unger lagdes den solide grundvold, hvorpaa han senere bygget sin videnskabelige forskning. Men mere end disse mænd har vistnok hans egen bror Oluf Rygh, som fra 1859 var knyttet til vort universitet, øvet indflydelse paa den retning, hvori hans granskning kom til at bevæge sig. Likesom denne vendte han sig tidlig mot studiet av Norges bebyggelses historie og de hovedkilder, hvorav vi her maa øse, stedsnavnene og de forhistoriske oldsaker. Stedsnavneforskning og forhistorisk arkæologi supplerer hinanden, og kun ved samarbeide mellem disse videnskaber vil det gamle spørsmal *hversu Noregr byggðist* kunne besvares. Av en efterlatt «Alphabetisk fortegnelse over norske stedsnavne» sees Rygh allerede i 1864 at ha syslet med selvstændige studier av vore stedsnavne, og hans første arbeide¹ var en behandling av stedsnavnene i Søndre Helgeland, hvortil han i 1868 hadde samlet materiale ved en med offentlig stipendium foretat reise. Avhandlingen blev trykt i det første bind av det norske historiske tidsskrift. Det er et forsøk paa ved en kritisk undersøkelse av stedsnavnene i forbindelse med de indtil da kjendte fortidslevninger at optrække linierne for denne landsdels bebyggelseshistorie. Men forfatteren indskrænker sig ikke hertil. Under drøftelsen av de enkelte stedsnavne, deres ælde og betydning drager han ind i undersøkelsen materiale fra det hele land, som han belyser med grundig viden og skarpsindighet. Hvad der imidlertid gir dette arbeide en særlig betydning, er den omstændighet at forfatteren ikke øser udelukkende av litterære kilder, men til navnenes forklaring ogsaa vender sig mot det levende folkesprog og viser at en væsentlig betingelse for studiet av vore stedsnavne er kjendskap til deres uttale og til de lokale naturforhold. Derfor undersöker han selv de trakter, hvis navneforraad han vil behandle, og bygger paa sine egne iagttagelser. Ryghs arbeide betegner saaledes et betydelig fremskridt. Han er den første som offentlig har behandlet vore stedsnavne efter de metoder, hvorpaa hele den nyere stedsnavneforskning i Norden senere har bygget.

¹ Allerede som student hadde han utarbeidet registret til P. A. Munchs «Det Norske Folks Historie,» 1ste hovedavdeling, trykt i dette verks d. IV, bd. 2 (Kra. 1859).

Det var paa et endnu litet bearbejdet felt Rygh her i sit første skrift bevæget sig, og det er naturligt at enkelte av de uttalte meninger senere ikke har kunnet fastholdes. Naar han derfor i 1905 atter tok det samme emne op til fornyet behandling, saa skyldes dette væsentlig ønsket om at kunne utnytte de fremskridt studiet av de norske stedsnavne siden den tid hadde gjort, navnlig efterat han hadde fuldført utgivelsen av 16de bind av »Norske Gaardnavne», som netop omfatter Nordlands amt, og derved vundet et langt sikrere grundlag end før. Den ydre foranledning til disse fornyede undersøkelser var imidlertid de av dr. A. M. Hansen i «Landnåm i Norge» fremsatte hypoteser om bosætningsforholdene i vore nordlige landsdele, som utfordret til kritisk imøtegaelse. Saaledes fremkom Ryghs lille, men indholdsrike skrift »Om gaardnavne i Nordland». Det ansees av fagmænd som et fremragende arbeide og er typisk for hele Ryghs videnskabelige forfatterskap. I en klar og koncis form og et klassisk, meislet sprog flyter fremstillingen jevnt og naturlig, og med logisk stringens bygger han sine slutninger paa kjendsgjerningernes sikre underlag. Skjønt polemisk i sit tilsnit optar ogsaa dette skrift til behandling spørsmåal, som peker ut over Nordlands grænser og er av fundamental betydning for studiet av det hele lands bebyggelses historie, nemlig forholdet mellem de ældste navnelag: de topografiske grundnavne og de med — vin, — heimr, — land og — staðir sammensatte gaardnavne. Som en islæt gjennem det sproglige materiale gaar oldfundenes betydning for en kritisk vurdering av disse navnelags alder og topografiske utbredelse. Det ligger utenfor rammen for disse mindeblade at gjøre nærmere rede for skriftets indhold, likesom nedskriveren ikke anser sig kompetent til en selvstændig bedømmelse av de videnskabelige resultater. De hovedslutninger, som forfatteren kommer til efter en omhyggelig gennemgaelse av materialet, at der i stedsnavnene ikke kan findes nogen støtte for den mening, at Nordland har faat nordisk befolkning i en væsentlig senere tid end den sydlige del av landet, og at man i de med Finn — sammensatte stedsnavne nordenfor Trondhjemsfjorden ikke kan søke et bevaret minde om et forsvundet forhistorisk Finnefolk, vil dog den fremtidige forskning neppe kunne rokke.

Dette Ryghs arbeide foranlediget et tilsvar av dr. Hansen i Aarsberetningen fra Foreningen til Fortidsmindesmerkens Bevaring for 1906, som Rygh imøtegit i et hvast motskrift »Nogle bemerkninger om gaardnavne,» der utkom i Videnskapsselskapets skrifter for samme aar. Han utdyper her paa et bredere grundlag enkelte sider av de spørsmåal, som han i sit forrige skrift optok til behandling. Særlig værdifuld er hans granskning

av en enkelt navnegruppe, de med — land sammensatte gaardnavne. I motsætning til dr. Hansen hævder han at denne navnedannelse maa ha tat sin begyndelse allerede i hedensk tid, men gjør det samtidig sandsynlig at den har strakt sig over et længere tidsrum end tilfældet er med de andre klasser av sammensatte navne. I et slutningskapitel berører han dr. Hansens teorier om den første germanske indvandring, et thema som han kun med ulyst indlater sig paa, da det konkrete underlag endnu svigter. Men han polemiserer skarpt og ikke uten ironi mot den opfatning at disse indvandrere skulde være et eksklusivt jordbrukerfolk, som i valg av bopladse viljeløst lot sig lede av de samme hensyn, som i vore dage betinger en rationel drift. »Jeg tror ikke, at folkenes vandringer i fortiden kan bestemmes efter de samme metoder som planteverdenens utbredelse over landene.»

Ved sine mange videnskabelige reiser i det nordenfjeldske Norge, som han i en lang aarrække foretok hver sommer, hadde han erhvervet sig et førstehaands topografisk kjendskap til denne landsdel som ingen anden. Da utgivelsen av «Norske Gaardnavne» efter Oluf Ryghs død maatte lægges i andre hænder, var det derfor en selvfølge at det blev overdraget Karl Rygh at utarbeide de bind som omfatter de nordenfjeldske amter. Saaledes faldt det i hans lod at utgi bd. XIII—XVII (Romsdals, Søndre og Nordre Trondhjems, Nordlands og Tromsø amt) av dette verk, som er grundlæggende for hele den nyere stedsnavneforskning i Norden. Som enhver vet, der har benyttet disse bind, har Rygh her i sine forklarende bemerkninger til de enkelte navne av sin omfattende viden nedlagt en rik skat av skarp-sindige tolkninger. Om et selvstendig og betydelig arbeide vidner ogsaa den av Rygh i 1904 besørgede utgivelse av O. Ryghs efterlatte verk «Norske Elvenavne», hvor han i nogen indledende bemerkninger gir et kort utsyn over denne saa viktige navnegruppe. Sammen med Sophus Bugge utgav han i 1901 ogsaa et andet av O. Ryghs efterlatte arbeider, nemlig «Gamle Personnavne i norske Stedsnavne».

Det er saaledes en stor indsats K. Rygh har gjort i den norske stedsnavneforskning, og i denne forsknings historie vil hans navn altid mindes ved siden av Oluf Ryghs. I taknemmelig erkjendelse herav tilegnet bibliotekar A. Kjær bd. 7 av «Norske Gaardnavne» Karl Rygh. Det utkom 1914, da Rygh fylgte 75 aar.

Ogsaa paa et andet omraade av navneforskningen har Rygh ydet værdifulde bidrag. Et av hans første arbeider var saaledes en fortegnelse over «Norske og islandske tilnavne fra oldtiden og middelalderen» med forklarende oplysninger om deres betydning. Det blev utgit som program fra Trondhjems Katedralskole

1871. Det var en med dygtighet og omhu foretagen samling av en viktig, men litet paaagtet navnegruppe, bygget paa de indtil da trykte kilder. Som de fleste skrifter, der publiceres i skoleprogrammer, førte ogsaa dette en bortgjemt tilværelse, kun kjendt og skattet av enkelte sprogforskere og historikere. I mange aar var denne Ryghs samling den eneste i sin art, indtil Finnur Jónsson utgav sine «Tilnavne i den islandske Oldlitteratur», som tryktes i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1907. Hermed er dog ikke Ryghs samling helt overflødiggjort, idet Finnur Jónsson med vilje ikke har tat hensyn til det norske og islandske diplomatarium. Ogsaa til disse studier kom Rygh senere tilbake. I det i 1908 utgivne mindeskrift over professor Sophus Bugge vil man finde en liten avhandling av ham med titel «Lidt om personlige tilnavne i Norge og paa Island i fortiden», hvor han gir en oversigt over de viktigste grupper av disse tilnavne efter deres betydning og dannelse. —

Det var dog som bekjendt ikke paa sprogforskningens omraade, at Rygh skulde finde det største virkefelt for sine videnskabelige evner. Hans navn er i første rekke knyttet til utforskningen av Trøndelagens forhistoriske kultur.

Da Rygh kom til Trondhjem i 1866 for at overtae sit embede ved Katedralskolen, var Trøndelagens arkæologi endnu et saagodtsom ubeskrevet blad, tiltrods for at byen i hundrede aar hadde været sæde for den institution, hvis stiftere var Gunnerus, Schønning og Suhm. Det trondhjemske videnskapsselskaps forhold til Trøndelagens arkæologiske utforskning i tiden efter Schønning's død og til reformen i 1874 er et mørkt blad i dets historie og har i grunden kun et eneste lyspunkt at opvise, nemlig Lorentz Diderich Klüwers virksomhet omkring 1820. Skjønt Selskapets statuter blandt meget ogsaa omfattet «Granskning i det gamle nordiske Sprog og Oldsaker», blev dog denne meget væsentlige oppgave helt forsømt, dels fordi man manglet de fornødne videnskabelige kræfter, og dels fordi Selskapets utvikling gik i en retning, som ikke levnet rum for en saadan virksomhet. Der blev kun litet gjort for at øke den stamme av oldsaker, som var samlet av Schønning, Gunnerus, og Klüwer, og hvorav der desværre nu kun findes sparsomme rester. Saaledes vil man forgjæves lete efter de vigtige fund, som blev gjort ved den utgravning av Herlaugshaugen paa Leka, som paa Schønning's foranledning fandt sted i 1775 og senere i 1780, og som ifølge en berømt engelsk reisendes utsagn endnu var tilstede i første decennium av forrige aarhundrede.¹

¹ E. D. Clarke: Travels in various Countries of Europe, Asia and Africa. P. III. Scandinavia. London 1819. 4to. S. 645.

De er forsvundne. Samme skjæbne hadde ogsaa en række av de oldsaker som i aarenes løp skjænkedes Selskapet. Dels forstod man ikke at behandle dem, dels gik de tilgrunde paa andre maater. Dette er en slem, men desværre altfor begrundet anklage. Likesaa beklagelig i sine følger var den sorgløshet, hvormed man rolig saa paa at oldfund dels slet ikke blev tal vare paa, og dels gik Selskapets samling forbi og sendtes til fremmede museer, for den ældre tids vedkommende til det oldnordiske Museum i Kjøbenhavn, senere til museerne i Bergen og Kristiania. Der er eksempler paa at Selskapets egne medlemmer, endog indenbys, var kommissionærer for disse museer. Man maa igrunden være disse mænd taknemmelig, for paa denne maate er da ialfald noget blit bevaret, men dog kun en brøkdel av hvad der gik uigjenkaldelig tapt. Forholdet illustreres maaske bedst ved den kjendsgjerning at efter omtrent hundrede aars virksomhet omfattet Selskapets oldsaksamling endnu kun 558 nummere. Efterat denne samling i 1870 endelig hadde faaet sakkyndig bestyrer, blev den i løpet av 3 aar fordoblet. I det lange tidsrum av hundrede aar, som vi maa kalde Selskapets forfaldsperiode, undergik dets oldsaksamling ingen utvikling. Den hadde helt til slutningen av 1860-aarene karakteren av et raritetskabinet, og kaldtes heroppe endnu kunstkabinettet længe efterat denne benævnelse var gaaet av bruk andetsteds. Man værdsatte gjenstandene efter deres grad av «merkverdighet» og ikke som videnskabelig materiale. Samlingen bestyrtes av Selskapets bibliotekar. Som et karakteristisk eksempel paa den forældede maate, hvorpaa man endnu saa sent som i 1862 opfattet en oldsaksamlings opgaver, kan nævnes at der i det aar fra gaarden Huseby i Børseskogn blev tilbudt Selskapet to skaalformede broncespænder, men tilbudet blev ikke mottatt, fordi man hadde lignende før! Disse spænder er nu gaaet tapt.

Det er saaledes ikke noget lyst billede man faar av Selskapets forhold til en virksomhet, som man dog skulde ha trodd hadde ligget saa nær, navnlig efterat det oldnordiske Museum i Kjøbenhavn var stiftet i 1807 og Bergens Museum i 1825. Grunden hertil maa søkes i de særegne forhold, hvorunder dette selskap blev stiftet, og bunder i en misforstaaet og for den senere tids vedkommende forældet opfatning av samlingers værd for den videnskabelige forskning.

Som bekjendt var nemlig stiftelsen av det trondhjemske videnskapselskap i 1760 ikke fremgaaet som en moden frugt av en videnskabelig utvikling, men var et resultat av den omstændighet at tilfældet hadde ført de tre fremragende videnskapsmænd Gunnerus, Schøning og Suhm sammen i Trondhjem.

Da imidlertid Schøning og Suhm i 1765 forlot byen, og Gunnerus var avgaaet ved døden under en visitatsreise 1773, var dermed ogsaa Selskapets bærende kræfter borte. Vistnok var der fremdeles blandt dets indenbys medlemmer, som væsentlig omfattet byens embedsstand, mænd av fremragende dygtighet, men det var kun undtagelsesvis at deres embedsgjerning kunde levne dem synderlig tid til selvstændig videnskabelig system, saaledes at de kunde fylde sin plads i et videnskapsselskap. Da saa universitetet oprettedes i 1811, og det videnskabelige liv her i landet naturligt maatte koncentrere sig om dette, blev muligheden av at kunne opretholde et selskap i Trondhjem av den almenvidenskabelige karakter, som var fastsat i dets statuter, meget ringe. Om ikke før, saa hadde tiden ialfald nu været inde til en begrænsning i de retninger som allerede Gunnerus og Schøning ved sin egen videnskabelige virksomhet hadde anvist. I de nye statuter, som blev vedtat 1815, og som var gjældende helt til reformen av 1874, dæmmer der ogsaa en forstaaelse av at begivenheterne i 1811 og 1814 stillet nye, mere begrænsede opgaver til det trondhjemske selskap. I lys av disse maa saaledes Klüwers virksomhet sees. I det store og hele betegnet de dog ingen forandring, og der fulgte ingen opblomstren av nyt videnskabelig liv. Nye medlemmer blev vistnok optagne blandt de til byen indflyttede embedsmænd og utenbys og utenlandske videnskapsmænd under iagttagelse av de gamle høitidelige former. Man høitideligholdt samvittighetsfuldt de kongelige festdage. Undertiden kom man sammen til møter, hvor der referertes ikke egne arbeider, men andres. Hvor det imidlertid gjaldt en selvstændig vurdering av ens videnskabelige kvalifikationer, f. eks. ved bedømmelsen av et prisskrift eller en avhandling, som var tilstillet Selskapet til trykning i dets skrifter, maatte man ty til sakkyndigheten ved universitetet. Kun i en enkelt retning utfoldet Selskapet en selvstændig og samtidig meget gavnlig virksomhet. Det var paa landøkonomiens omraade. Ved at opstille præmier for husflid og jord- og myr dyrkning øvet Selskapet en frugtbringende indflydelse, som endnu ikke er tilstrækkelig belyst og vurdert. Litt efter litt gled derfor Selskapet over til at bli et landhusholdningsselskap, og som saadant virket det til aarhundredets midte. Dette var dog egentlig ikke et videnskapsselskaps opgave.

I 1849 blev der fremsat et forslag om at Selskapet skulde forandres til et «museum». Forslagsstilleren var C. Schwach, et av Selskapets mest klartskuende¹ medlemmer paa den tid

¹ I en henvendelse til direktionen av 16. april 1850 uttaler han «at de historiske Omstændigheder, der engang foranledigede, at et Videnskapsselskab etableredes i Throndhjem, ikke længere er tilstede. Derimod

og en mand med videnskabelige interesser, skjønt han ikke formaadde at hæve sig over dilettantismens niveau. Men ikke alene dette forslag, men ogsaa en meget moderat forbedring, som foresloges av en nedsat statutkomite, strandet. Dog skyldes det for en del Schwachs indflydelse at Selskapets midler nu hovedsagelig blev anvendt til stipendier for norske videnskapsmænd og som bidrag til utgivelse av videnskabelige arbeider. Selskapet blev med andre ord et underbruk under de til videnskabelige og litterære formaal bevilgende myndigheter. Ogsaa ved denne virksomhet har det utvilsomt indlagt sig stor fortjeneste, men for de opgaver, som saa at si laa utenfor dets egen dør, hadde det fremdeles ikke øie.

Det vil saaledes forstaaes at Selskapet alt fra slutningen av det 18. aarhundrede i realiteten hadde ophørt at være et videnskapselskap i almindelig forstand. Det kunde nærmere karakteriseres som en forening til videnskapens (og økonomiens) fremme. Dets store feil var imidlertid at det fremtraadte med prætensioner som et videnskapselskap og bundet av de gamle traditioner med seig loyalitet holdt fast ved de videnskabelige former uten at magte at fylde dem med et videnskabelig indhold. Man forstod ikke at det akademisk videnskabelige antræk ogsaa krævet tilsvarende forpligtelser. Det manglet ikke paa skarp kritik, man erindre saaledes Welhavens haanende ord i «Norges Dæmring,» men kritikken satte kun svake spor. Man spredte sine midler planløst paa mange formaal istedenfor at begrænse sig til de opgaver, som laa indenfor dets egne kræfter, og hvor Selskapet virkelig kunde ha gjort fyldest for sit navn. Likeoverfor de røster, som krævet at hovedvægten skulde lægges paa samlinger og en paa disse bygget videnskabelig forskning, hører man atter og atter den indvending at et museum og den dermed forbundne virksomhet var uforenelig med et videnskapselskaps karakter. Overgangen til et museum blev opfattet som en avmagtserklæring. Samlingerne betragtedes som noget lavere, der kom i anden række. Man hadde vanskelig for at tilegne sig en mere moderne opfatning av samlingerens videnskabelige værd. —

I 1866 blev Rygh medlem av det trondhjemske videnskapselskap, og to aar efter, i 1868, indvalgtes han i direktionen for den i 1849 stiftede trondhjemske filialavdeling av Foreningen til norske fortidsmindesmerkens bevaring. Det vil av det foregaa-

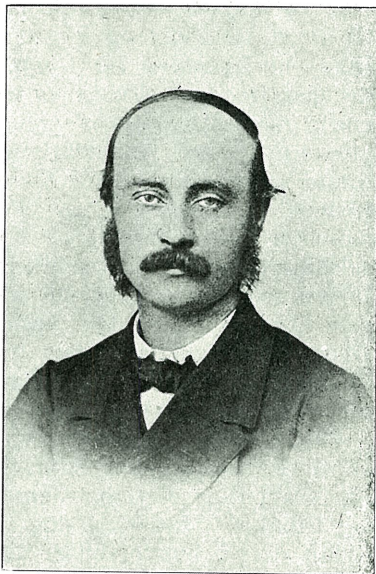
trænger det Nordenfjeldske Norge fortrinnsvis til et rigt forsynet videnskabeligt Musæum. Jeg kan ikke finde, at Selskabets Omdannelse til et saadant Musæum vilde indeholde nogen «Avmagtserklæring», men blot en beskeden Erkjendelse af, at Norge nu havde faaet en kompetent protector litterarum end det thronhjemske Selskab.»

ende forstaaes at Ryghs arkæologiske virksomhet fra først av naturlig kom til at tilknytted denne forening, som siden sin stiftelse helt ned til de senere aar ogsaa omfattet den forhistoriske arkæologi, og ikke videnskapsselskapet. I 1869 ydet Foreningen ham et bidrag til utgravninger i Stod; en beretning om disse undersøkelser findes inddat i Foreningens Aarsb. 1869, s. 10 ff. Naar bortsees fra hans reise i Helgeland sommeren 1868, hvortil han hadde faat bidrag av det av stortinget til videnskabelige reiser i fædrelandet bevilgede beløp, og som væsentlig var rettet mot studiet av stedsnavnene,¹ kan 1869 betragtes som det aar, da Rygh begynder sine arkæologiske undersøkelser, som han senere aarlig fortsatte indtil sommeren 1914, da kræfterne svigtet. Indtil 1873 bestredes omkostningerne hermed udelukkende av Foreningen, og de ved utgravningerne fremdragne oldsaker blev skjænket videnskapsselskapets samling.

Denne samlings bestyrer var dengang lærer ved Realskolen og redaktør av Trondhjems Adresseavis cand. philos. Svend Mosling, som ogsaa var Selskapets bibliotekar og sekretær, en mand, der paa flere omraader har indlagt sig ikke ringe fortjener av den by, hvor han virket i den lange tid av et halvt hundrede aar. Men hans mange gjøremaal tillot ham ikke at ofre synderlig tid og arbeide paa videnskapsselskapets oldsaksamling, likesom han ogsaa — hvad han forøvrig selv erkjendte — var helt usakkyndig paa oldforskningens omraade. I sin omfattende stilling ved Selskapet har Mosling dog nedlagt et stort arbeide, og som sekretær kunde han øve en betydelig indflydelse paa Selskapets anliggender i det hele, hvad ogsaa synes at ha været tilfældet. Man faar indtryk av at hans stilling realiter nærmere var en direktørs end den mere beskedne som direktionsens «haandlanger» som det heter i den gamle instruks for sekretæren. Han stod helt paa de gamle traditioners grund.

¹ Ryghs arkæologiske optegnelser fra denne reise er publiceret av N. Nicolaysen i Aarsb. 1868, s. 181—188.

Karl Rygh i 30-aarsalderen.

Paa Selskapets vegne optraadte han med myndighet, og var dertil av et stridbart og noget steilt naturel, egenskaper som heller ikke var fremmed for Rygh. Det var kun et tidsspørmaal, naar der maatte opstaa friktion mellem disse to, og den konflikt som endte med statutforandringen av 1874, fik derfor ofte et skarpt personlig præg. Anledningen lot ikke vente længe paa sig. I det første møte i fortidsmindeforeningens direktion, hvor Rygh var tilstede som medlem, altsaa i 1868, besluttet nemlig direktionen, aabenbart efter forslag av Rygh, at henvende sig til videnskaps-selskapet med en forestilling om at gjenstandene i oldsaksamlingen maatte bli forsynet med fornødne etiketter, og at samlingen holdtes aapen for publikum mindst et par gange ukentlig. Denne henvendelse følte av samlingens bestyrer som et uvedkommende indgrep, men han mottok dog et tilbud fra Rygh om at være ham behjælpelig med samlingens ordning. Vinteren 1868—69 finder vi saa Rygh i virksomhet med at ordne og etikettere samlingens nummere. Samarbeidet blev dog ikke av lang varighet, og forskjellige uoverensstemmelser bevirket at Rygh igjen trak sig tilbake. Han slap dog ikke samlingen avsyne, men øvet sin kritik dels i henvendelser til Selskapets direktion og dels til oldsaksamlingens bestyrer. Direktionen eller rettere dens sekretær blev ham ikke svar skyldig, og i denne strid, — «runestensstriden», som den kaldtes, fordi den væsentlig dreiet sig om en nylig indbragt runesten fra Før prestegaard i Stod, som var anbragt saaledes i samlingen at folk kunde træde paa den — er det vanskelig at avgjøre hvad der er sekretærens og bestyrerens private indlæg og hvad der er direktionens. Den gjør nærmest indtryk av et personlig opvask mellem Rygh og Mosling. Det endte da tilslut med at Mosling i skrivelse til Rygh av $\frac{28}{3}$ 1870 uttaler ønskeligheten av at oldsaksamlingen kan komme under en fagmands ledelse, og spør om Rygh i tilfælde er villig til at overtage stillingen som dens bestyrer. Som svar herpaa tilbyder Rygh i en skrivelse til direktionen av $\frac{30}{3}$ at overtage samlingens bestyrelse uten godtgjørelse, idet han uttaler det haab at der til gjengjæld maa tilflyte samlingen noget rundeligere midler, og under $\frac{18}{6}$ 1870 mottager direktionen med tak Ryghs tilbud.

Rygh var saaledes blit bestyrer av Selskapets oldsaksamling. Hans første handling som saadan var gjennom direktionen og med amtmændenes tilladelse at lade opslaa paa skydsstationer og kirkesteder i hele det nordenfjeldske Norge en anmodning om at indsende oldsaker til Selskapets oldsaksamling. Lignende opfordringer sender han ogsaa til de lokale aviser. Først i 1873 blev det første bidrag bevilget til reiseundersøkelser, hvorved et systematisk oplysningsarbeide i distrikterne kunde optages. Som

tidligere nævnt bestod samlingen av de egentlige oldsaker endnu kun av 558 nummere, og disse var katalogiseret paa en høist utilfredsstillende maate. Liketil omkring 1850 var det kun i de færreste tilfælde blit angit hvor gjenstandene var fundne. De enkelte fund var ofte blit splittet, idet man hadde lagt an paa at samle rækker av ensartede gjenstande. Saaledes kan det forstaaes at man avskog gaver av oldsaker, hvorav man hadde «lignende» før, og i 1848 blev der utvekslet endel «dubletter» med Bergens Museum. Paa mange gjenstande var numrene faldt av, og katalogens mangelfulde beskrivelser gjorde det som oftest umulig at identificere dem. Det viste sig saaledes nødvendig at revidere den hele samling og omskrive katalogen. Denne tryktes i 1871 i 7. bd. av Selskapets skrifter i det 19. aarh. og omfattet da allerede 905 nummere. Denne katalog er saaledes grundlaget for de senere aarlige tilvekstfortegnelser, som indtil 1901 offentliggjordes i Fortidsmindeforeningens aarsberetninger, senere i Selskapets skrifter. Den sidste tilvekstfortegnelse fra Ryghs haand, for aaret 1914, rak han dog ikke selv helt at utarbeide til trykning.

I 1866 var Selskapets nye bygning paa Kalvskindet fuldført (den nuværende biblioteksbygning), men til samlingerne, som jo dengang betragtedes som noget rent underordnet, var kun levnet ringe plads. Oldsaksamlingen fik sit lokale i rummet vest for indgangen, hvor myntsamlingen nu er. Det varte imidlertid ikke længe, før pladsen var helt overfyldt. I begyndelsen av 1870-aarene var forholdene temmelig trøstesløse. Der fandtes ikke længer rum til at utstille nyindkomne saker. Noget arbeidsværelse for bestyreren gaves der ikke, men kun en liten blindgang bak montrene. Protokol, papirer og bøker kunde ikke nedlaases uten ved at lægge dem ovenpaa oldsaker. Naar bestyreren skulde bevæge sig, maatte han «sno sig frem med forsigtighed for ikke at gjøre skade med arm eller fod.» Under disse forhold at holde samlingen i den tilbørlige orden, var en umulighet. Ryghs klager og henstillinger om at optage arbeidet for bygningens utvidelse frugtet foreløbig ikke. Hertil kom at han ogsaa møtte liten forstaaelse i andre mere beskedne krav. Forholdet mellem ham og Mosling var fremdeles spændt, og det kom ofte til skarpe sammenstøt. Det synes som om Mosling i det hele har optraadt en smule overlegent likeoverfor den 21 ar yngre Rygh, som paa sin side var irritabel og følte Moslings optræden saa meget mere krænkende, som han her var fagmanden, men Mosling dilettanten. Rygh kunde ogsaa være unødig skarp og brukte sterke uttryk, men Mosling blev ham ikke svar skyldig. Det var en *circulus vitiosus*. Det var dog ikke personerne, striden gjaldt mellem Rygh paa den ene side og

Mosling og direktionen paa den anden, men principerne, og i følelsen av at han intet kunde utrette, før en gjennemgripende forandring av Selskapets organisation og virksomhet hadde fundet sted, opsagde Rygh sin stilling i juli 1873¹. Som hans eftermand utnævntes daværende cand. mag. K. Lossius. Forholdene ved den naturhistoriske samling var endnu vanskeligere end ved oldsaksamlingen, og i en skrivelse av 1/10 1873 meddeler denne samlings bestyrer V. Storm direktionen at han agter at søke en konservatorpost ved Bergens Museum, saafremt ikke Selskapets virksomhet blev omlagt og kom til at gaa i retning av det forslag til statuforandring, som allerede i marts samme aar var indsendt av Rygh og Storm. Omtrent samtidig opsagde ogsaa Mosling sin stilling som sekretær.

Det er foran omtalt at Schwach allerede i 1849 hadde fremsat et forslag om at begrænse Selskapets virksomhet saaledes at hovedvegten fremtidig skulde lægges paa dets samlinger. Det viste sig imidlertid at tiden endnu ikke var moden til en saadan reform, og Schwach var desuten ikke den personlighet, som kunde drive et saadant forslag igjennem. Tanken var dog dermed ikke skrinlagt, og efterat Rygh hadde begyndt sin antikvariske virksomhet og stillet sig i opposition til det gamle system, gjorde den sig atter gjældende. I slutningen av 1869 henstiller saaledes daværende oberstløytnant S. C. Gjessing til Selskapets direktion, hvorav han forøvrig selv var medlem, at der besluttes nedsat en komite til en revision av Selskapets statuter, og anbefaler at stadsphysicus Bryn og adjunkt Rygh blir anmodet om at træde sammen i dette øiemed. En saadan komite blev ogsaa virkelig nedsat. Denne kom dog ikke til at bestaa av de nævnte mænd, men av rektor Müller, justitiarius Hornemann og stiftsprovst Essendrop, som alle var imot nogen mere radikal forandring av Selskapets virksomhet. De forslag som denne komite fremlagde i slutningen av 1872 gik derfor kun ut paa en meget begrænset revision av de gamle statuter. De indskrænket sig væsentlig til at fastslaa gjældende praksis. Saaledes foreslog man at bestemmelserne om arbeidet for vindskibeligket og utsættelse av prisopgaver skulde utgaa, fordi denne side av Selskapets virksomhet faktisk var bortfalt siden aarhundredets midte. Pekuniær understøttelse av norsk videnskap skul-

¹ Ved sin bortgang tilføiet han følgende i oldsaksamlingens haandskrevne katalog efter det sidste av ham indførte nummer: «Denne katalog er ført af mig fra juni 1870 — no. 559, fra hvilken tid jeg har været bestyrer af samlingen, indtil jeg fandt mig foranlediget til at bede mig fritaget for bestillingen fra midten af juli dette aar. Gid det, som her er arbeidet med alvor og god vilje, ikke maa blive overgivet til ødelæggelse af det renommisteri og den forvirring, som har jaget mig bort fra selskabet! Trondhjem 16/7 1873. Karl Rygh, adjunkt.»

de fremdeles være det centrale. Forslaget utvidet endog denne gren av virksomheten, idet man ogsaa skulde kunne yde bidrag til befordring av skjønlitteratur og kunst. Det var igrunden kun en kodificering av ældre praksis, idet man tidligere ogsaa hadde ydet understøttelse til digteres studiereiser og utgivelse av digterverker. Paa den anden side motsatte komiteen sig bestemt at hovedvegten skulde lægges paa samlingernes utvikling og en videnskabelig undersøkelse av det nordenfjeldskes natur og forhistorie. Som et væsentlig argument mot en saadan forandring anførtes at institutionen derved vilde miste karakteren av et videnskapsselskap og komme i strid med de forutsætninger som laa til grund for de legatariske bestemmelser.

Dette forslag virket som en utfordring til den opposition som med Rygh i spidsen hadde arbeidet for en begrænsning av Selskapets virksomhet. I april 1873 fremlagde derfor de to samlingsbestyrere Rygh og Storm et av Rygh forfattet motforslag.¹ Det indeholder en skarp kritik over Selskapets virksomhet og imøtegaar de juridiske indvendinger mot en omlægning av denne til en paa samlingerne bygget selvstændig forskning i naturvidenskabelig og historisk retning. I den strid, som nu reiste sig og som navnlig fandt sin utløsning paa generalforsamlingerne, stod motsætningerne skarpt mot hinanden, og Ryghs bitende og vegtige indlæg, hvorav ét utgaves offentlig i form av en oversigt over Selskapets historie indtil omkring 1835², vidner om den næsten lidenskabelige kraft, Rygh satte ind paa den reform, der som bekjendt endelig gjennemførtes den 10. juni 1874. Den 29. juli næst efter blev de nye statuter stadfæstet av kongen. Efter disse skal Selskapets midler «fortrinsvis anvendes til Fremme af de naturhistoriske, archæologiske og historiske Videnskaber», og «Ved Samlingernes Forøgelse og Bevilgning til Understøttelse i videnskabelige Øiemed skal det fortrinsvis have for Øie at bidrage til den videnskabelige Belysning af de nordlige Egne og fornemmelig af det Nordenfjeldske Norge».

I samme retning gik ogsaa endel senere forandringer av statuterne. I 1903 blev tilslut de forældede former for medlemmers optagelse avskaffet. De indenbys medlemmer blev nemlig indvalgt ikke efter videnskabelige, men sociale navnlig akademiske hensyn, og dette kunde ikke sjelden gi anledning til misforstaaelse og misnøie og har utvilsomt i tidens løp likeoverfor det store publikum bidraget til at stille institutionen i et kjølig og eksklusivt forhold, som neppe har været uten følger

¹ Ændringsforslag til det i det kgl. norske Videnskabers Selskab fremlagte Forslag til nye Statuter for Selskabet.

² K. Rygh: Bidrag til det thronhjemske videnskabselskabs historie i ældre tid. T.hjem 1874.

for Selskapets økonomi, og hvis virkninger endnu føles. Rygh optok et forslag om fri indmeldelse, som ogsaa vedtokes av generalforsamlingen, dog ikke uten adskillig motstand.

Ved statutorandringen i 1874 begynder et nyt avsnit i Selskapets historie, og paa det grundlag som da blev lagt, har det siden bygget.

Ikke længe efter blev Rygh igjen bestyrer av Selskapets oldsaksamling. I begynnelsen av november 1874 hadde nemlig K. Lossius av helbredshensyn opsagt sin stilling, og den 20. s. m. opfordret den nye direktion Rygh til atter at overtage samlingsbestyrelse. Hertil erklærte han sig villig, dog under den forutsætning at der blev gjort alvor av at avhjelpe pladsmangelen ved med kraft at optage arbeidet for bygningens utvidelse. Samtidig fremholder han nødvendigheten av at der ved siden av bestyreren ogsaa ansættes en assistent.¹

Under Ryghs ledelse har oldsaksamlingen fra en ringe og kaotisk begyndelse utviklet sig til en av de betydeligste samlinger i Norden. Ved hans død omfattet den 11266 nummere. Da Rygh av fag var forhistorisk arkæolog, var det naturlig at han kom til at ofre den forhistoriske avdelings utvikling sin væsentligste interesse. De sterkt begrensede midler hvormed Selskapets oldsaksamling alltid har maattet virke, tillot heller ikke nogen spredning over et større omraade. Det blev nødvendig at lægge tyngdepunktet paa et enkelt større tidsavsnit, den forhistoriske periode, hvis utforskning alltid vil bli samlings viktigste oppgave. Saavel økonomiske hensyn som mangel paa tilstrækkelig plads tvang til at trekke snevre grænser for den kulturhistoriske samlings utvikling og at renoncere paa meget, som det kunde ha været anledning til at erhverve. Utviklingen av den etterreformatoriske avdeling blev derfor fremmet efter en bestemt plan bygget paa det materiale som forelaa da Rygh overtok samlings. Saaledes faldt vaaben, saker av mere historisk interesse, smykker og bruksgjenstande fra bygderne, idethele mindre gjenstande av kulturhistorisk værd indenfor rammen for denne samlings forøkelse. Hertil kom de omfattende fund fra grundgravninger i Trondhjem. Derimot saa han sig nødt til at udelukke større husmøbler som skape, borde, stole etc., nyere keramik og glasvarer, dragter og tekstile saker. Med hensyn til etterreformatorisk kirkeinventar var han av den opfatning at dette helst burde oppbevares i de omgivelser, hvor de naturlig

¹ 1878 blev den første utvidelse av bygningen tilendebragt, hvorved oldsaksamlingen fik sin nuværende plads i den øvre etage. I 1898 og 1901 blev som bekjendt bygningen yderligere utvidet. Derimot har man desværre endnu ikke seet sig istand til at skaffe samlings en assistent.

hørte hjemme, i kirkerne selv, hvor menigheten stadig kunde ha dem for øie. Det vilde vække og opdrage den almene mands historiske sands og aapne hans blik for de gamle levningers krav paa pietet. Kun i tilfælder hvor det blev vanskjøttet eller menigheten selv ønsket det, blev det indlemmet i samlingen. En systematisk indsopning i museerne fra kirker og private hjem bød ham imot. Han betragtet det nærmest som barbari «i slægt med Esge Bille og hans kolleger».

For den som ikke hadde sat sig ind i de vanskelige forhold, hvorunder oldsaksamlingen arbeidet, med en enkelt funktionær som til og med kun i de sidste aar av sin virksomhet kunde vie museet sin fulde arbeidskraft, og et litet budget, var det let at øve kritik, og saadan uteblev heller ikke. Likeoverfor denne kritik tillater vi os at citere nogen ord av Rygh, som belyser hans forhold til denne side av hans virksomhet og hans opfatning av den kulturhistoriske samlings opgave: «Jeg har ikke en saa dilettantisk opfatning af videnskabeligt arbeide, at jeg nogensinde skulde have ment, at en enkelt mand med fuld videnskabelige fagkyndighed skulde kunne omfatte hele landets kulturhistorie ligefra den ældste forhistoriske tid og lige ind i vort aarhundrede. Mit fagstudium omfatter den forhistoriske tid, og den nyere tid har jeg altid bare kunnet ofre et mindre indgaaende og derfor uundgaaeligt adskillig ufuldkomment studium. Dette har dog aldrig kunnet afholde mig fra at optage den opgave, som øiensynlig forelaa for selskabets historiske samling, i en overkommelig udstrækning at redde kulturhistoriske minder fra nyere tid fra undergang eller export.»

Rygh utviklet sin samling efter strengt videnskabelige prinsipper, som gjorde sig gjældende i en omhyggelig og kritisk sigtning av materialet og i en uovertruffen klar og koncis beskrivelse i samlingens kataloger. Samlingens maal var i første række at yde et sikkert og konkret grundlag for den videnskabelige forskning. Disse prinsipper lagdes ogsaa til grund for utstillingen, med tilsidesættelse av moderne dekorative hensyn, som han aldrig accepterte, og som heller ikke laa for hans natur. Men efterhvert som montrene fylldes, og de gamle rammer sprængtes, saa han med stigende bekymring vanskelighetene økes ved at opretholde den helt videnskabelige ordning, navnlig for stenalderens og vikingetidens vedkommende med den stadig økende tilvekst. Men alene som han var og tyngtet av aarenes byrde magtet han ikke at ta fat paa de omordninger som han erkjendte var nødvendig.

Haand i haand med samlingens bestyrelse gik de arkæologiske undersøkelsesreiser og gravninger, som han hver sommer foretok i de nordenfjeldske distrikter. Han tog sit utgangspunkt

i de trakter som laa ham nærmest, de arkæologisk rike bygder i Indherred, og foretok sine første gravundersøkelser i Stod, Værdalen, Sparbuen, Aasen og Stjørdalen. Det er interessant at se, hvorledes ogsaa her stedsnavneforskning og arkæologi arbeider sammen. Det er en maalbevisst plan i hans undersøkelser¹, idet han fortrinsvis vender sig mot fortidslevningerne paa gaarde med gamle navne. Eksempelvis kan saaledes nævnes hans undersøkelser paa Dalem, Tanem, Vorem og Oppem i Sparbuen, hvor han som de ældste grave finder en række av de karakteristiske smaa brandgrave fra yngre romersk jernalder og ældre folkevandringstid. Hermed er det gjort i høi grad sandsynlig at navnene paa — heimr ialfald i disse egne tilhører ældre jernalder og gaar forholdsvis langt tilbake i perioden. At opregne alle de gravninger og arkæologiske reiser Rygh foretok i aarens løp vilde bli et meget vidtløftig arbeide. Ved siden av hans utgravninger i Sparbuen skal vi dog nævne hans undersøkelser av bronsealdersgravene paa Todnes i Sparbuen, det største gravfelt fra denne periode her i landet, og opdagelsen av runeindskriften ved Valsfjorden i Bjugn. Naar ferien kom, snørte han sin ransel og drog ut paa bygderne. Han foretrak alltid at gaa for bedre at kunne gjøre sine iagttagelser, skjønt ranselen ikke sjelden blev tung av oldsaker av sten og metal, som han etterhaanden samlet ind. Paa disse vandringer kunde taalmodigheten ofte sættes paa en haard prøve. Paa hver gaard maatte han holde det samme oplysende foredrag og gjøre de samme spørsmaal, som ikke sjelden og særlig i de første aar møttes med liten forstaaelse. Værst var det, naar han efter en besværlig tur kom til en gaard, hvor bare kvindene var hjemme. Som enhver har erfaret der har været ute paa lignende reiser, har disse, med al honnør for deres huslige dyder, dog ikke alltid den rette forstaaelse av det antikes værd, og gravhauger og oldfund er noget som ikke ofte kommer indenfor deres interessers sfære. Som Lars Vaggen siger i sine vakre mindeord over Rygh²: «Og ikkje alltid møtte han godvilje og skynsemnd naar han reiste ikring aa granskad oldtidsminder i ein tidsbolk av 30—40 aar. Det hendte tildømes, at kjærringan skjendte han ut, for at han forvilla folk med aa grava og spørra etter alt gammalt». For Rygh var dog disse reiser kun en opfriskning efter skolearbeidets slit. Og det var ikke bare fortidens minder som drog ham. Han hadde en dyp sands for naturens skjønnhet, og plantelivet kunde fange hans interesse i næsten like høi grad som de gamle gravhauger. Den egte, gode bondekultur værdsatte han høit, og han hadde en egen evne til at omgaaes

¹ Se navnlig Aarsb. 1870, s. 7 ff. og 1871, s. 19. ff.

² «Indrøndelagen» 19/4 1915.

landsens folk.¹ Hans skikkelse blev kjendt og skattet i bygdene og han var en velseet gjæst, hvor han tok ind. Det var ikke mange gaarde i Trøndelagen, som han ikke hadde besøkt, og likesom han paa disse reiser erhvervet sig en enestaaende topografisk viden, saa blev ogsaa hans personalkjendskap særdeles omfattende og han hadde en ualmindelig evne til at gjenkjende og huske navnene paa de mennesker han engang hadde truffet sammen med. I de senere aar foretok han sine undersøkelser fortrinnsvis i Romsdalen og Helgeland for at knytte disse mere periferiske distrikter nærmere til Museet. Hans sidste reise sommeren 1914 gjaldt Romsdalen. Men i Kristiansund svigtet kræfterne, og han maatte snu.

Ryghs arkæologiske forfatterskap blev ikke særlig omfattende. Det har jo sin naturlige grund i at den bedste tid av hans liv væsentlig var viet skolens opslitende gjerning. Hertil kom ogsaa at hans deltagelse i det offentlige liv la ikke litet beslag paa hans pen og hans arbeidskraft. Naar man tar hensyn hertil, er det dog et betydelig antal arbeider, som er utgaaet fra hans haand, og om deres videnskabelige værd er meningene ikke delte. I ubrutt række helt fra 1870 gaar saaledes de aarlige publikationer av samlingens tilvekstfortegnelser, som stadig øker i omfang og antar karakteren av rene avhandlinger. De gir en maalestock for den omhu og nøiagtighet hvormed Rygh bestyrtede sin samling, og indeholder i de til de enkelte fund knyttede bemerkninger en fylde av værdifulde opplysninger og antydninger. I disse fortegnelser har han nedlagt ikke litet av de iagttagelser, som er samlet gjennom et langt livs erfaringer og studium. Det er et kildemateriale av høi værd. Til disse publikationer slutter sig ogsaa hans mange beretninger om sine reiser og gravninger, som for den ældre tids vedkommende væsentlig vil findes offentliggjort i Fortidsmindeforeningens aarsberetning.

¹ I «Nogen erindringer om Karl Rygh» (Tjems Adresseavis 27/3 1915) fortæller konservator O. Nordgaard: «Det var visst i slutten av ottiaarene, jeg første gang saa Karl Rygh. En sommerdag ombord paa en av Indherredsbaatene, som gik indover Trondhjemsfjorden, la jeg merke til en middelshøi, sterkbygget mand med et usedvanlig bestemt uttryk i ansigtet. Det kunde ikke falde mig ind at rette nogen henvendelse til den strenge mand, men jeg holdt øie med ham paa turen. Pludselig saa jeg manden i ivrig samtale med en værdaling, som jeg senere fik vite var fra gaarden Sul. Om den anden blev det sagt, at det var bestyreren av oldsaksamlingen i Trondhjem. Jeg var like i nærheten og kunde ikke undgaa at opfatte et og andet av samtalen. Der blev blandt andet ogsaa talt om betydningen av stedsnavnet Sul. Under samtalen med den jevne bondemand forandredes Ryghs strenge ansigts-træk til at bli vindende og sympatiske. Senere kom jeg til forstaaelse av at han satte stor pris paa bønderne; naar han reiste, holdt han altid utkik med gaardene og merket sig de forandringer som hadde fundet sted, siden han sidst passerte. — — —»

ger, senere i Selskapets skrifter. Av grundlæggende betydning for oldforskningen nordenfjelds er hans Fortegnelser over faste fornlevninger og oldfund i de trondhjemske amter, som utkom 1879 og 1880. Enkelte spørsmåal som knytter sig til den «arktiske» stenalder har han behandlet i «Spidser og knive af skifer», T.hjem 1903. Skriftet indeholder en uttømmende fortegnelse over det indtil da kjendte materiale, hvortil forfatteren føier endel bemerkninger. Han gaar ikke nærmere ind paa det etnologiske spørsmåal, som knytter sig til denne gruppe av oldsaker, men finder dog at det fremdeles er grund til at utskille disse fund som en egen «arktisk» gruppe, likesom han ogsaa nærmest er tilbøielig til at holde fast paa den ældre opfatning, at de arktiske boplads i de trondhjemske kystdistrikter likesom avfalddyngen ved Stenkjær er levninger fra lapper. I de sidste aar tok dog ogsaa han mere avstand fra den lappiske teori. Av Ryghs øvrige avhandlinger vedrørende stenalderen kan nævnes hans oversigt over «Flintpladsene paa Trøndelagens kyst» («Oldtiden» II, 1912), hvor han i motsætning til disse pladses fortjenstfulde opdager, overlærer Nummedal, hævder at de for de ældres vedkommende tilhører samme tidsperiode som de danske kjøkkenmøddinger fra ældre stenalder og ikke naar op til ancylustiden. I en liten opsats i «Oldtiden» III (1913) «Grave fra stenalderen» har han gjort det sandsynlig at røsbegravelse ikke har været nogen ukjendt gravform her i landet i stenalderen ved siden av den mere almindelige at nedgrave liket i jorden uten nogen overliggende haug eller røs.

En av Ryghs ældste monografier omhandler bronzealderen i det nordenfjeldske Norge. Den blev trykt i Kristiania Videnskapselskaps forhandling 1880 og indeholder en oversigt over det indtil da kjendte fundmateriale, hvorav det fremgaar at efter fundenes fordeling dengang stod det nordenfjeldske Norge med hensyn til levninger fra denne periode fuldt ved siden av den øvrige del av landet, med undtagelse av Stavanger amt. For tiden tør dog dette forhold være noget forrykket. Imidlertid er fremdeles gravpladsen paa Todnes og Holan i Sparbuen den betydeligste som kjendes fra denne periode her i landet, og i 1906 utgav Rygh en sammenfattende oversigt over sine til forskjellige tider foretagne undersøkelser her.¹ En særlig interesse faar dette skrift ved de ved nivellement fastsatte høidetal for røsernes grundflater, hvorved dr. A. M. Hansens i «Landnåm» fremsatte teorier om havstandens høide i det indre av Trondhjemsfjorden under bronzealderen motbevises. Medens dr. Hansen antar en høide av indtil 30 m., viser Rygh at denne maa ha været ad-

¹ K. Rygh: En gravplads fra bronzealderen. VSS. 1906. No. 1.

skillig under 20 m. og sandsynligvis neppe har overstegit 10 m. I de senere aar arbeidet Rygh adskillig med helleristningerne i det nordenfjeldske, saavel de «arktiske» som de «sydskandinaviske», og i flere publikationer offentliggjorde han sine mange fund av nye ristninger. I 1908 utgav han en samlet oversigt over de indtil da kjendte helleristninger fra bronzealderen.¹ Det sidste skrift fra hans haand var en meddelelse om en nyfunden helleristning paa Bjørngaard i Hegre.²

Det tør være overflødig at bemerke at han under disse forskninger ikke tapte sig i uklare spekulationer, men begrænset sig til at levere «tekstutgaver», editiones principes, hvor hovedvegten naturlig blev lagt paa en korrekt gjengivelse av ristningerne selv. Han kan nok herunder ogsaa drøfte de enkelte figurer, det kronologiske forhold mellem de «arktiske» og «sydskandinaviske» ristninger og deres topografiske utbredelse, men han avholder sig helt fra at gaa nærmere ind paa den dypere betydning av disse merkelige fortidslevninger. Dertil anser han tiden endnu ikke moden.

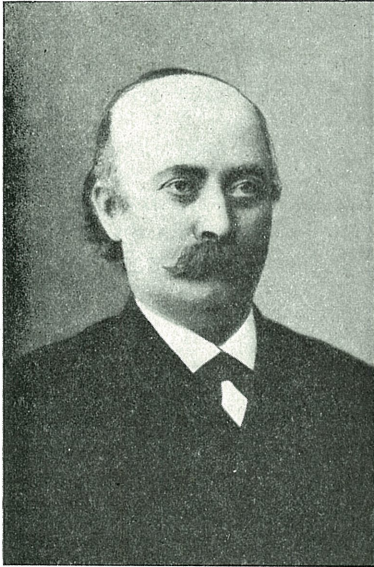
En samlet fremstilling av Trøndelagens forhistorie utgav Rygh i 1897. Det er en klar og kortfattet oversigt og indleder det festskrift som Selskapet utgav i anledning Trondhjems 900-aars jubilæum. Av mere populær karakter er hans fortrinlige beskrivelse av Stod i oldtiden og middelalderen, som utkom i 1914. Ved sin død efterlot han sig i manuskript en kortfattet oversigt over Ørlandet i forhistorisk tid. Da Selskapet i anledning sit 150-aars jubilæum 1910 vilde hædre en av sine stiftere ved at utgive G. Schønings beskrivelse av sine reiser i det nordenfjeldske Norge 1773—1775, blev dette arbeide overdraget Rygh.³ Tilslut skal nævnes at der blandt hans efterlatte papirer ogsaa findes forarbeider til en ny utgave av den trondhjemske Reformats av 1589, tidligere trykt i Videnskapsselskapets skrifter i det 19de aarhundrede bd. 1.

Som videnskapsmand var Rygh usedvanlig rustet. Han var i besiddelse av en sterk og præsent hukommelse, et klart hode og en hetydelig kombinationsevne, som en skarp kritik hindret fra at svinge ut, hvor der ikke var fast og sikker grund. Hans videnskabelige produktion var derfor ved siden av en grundig viden præget av en sterk sans for det konkrete og sikre. Det bød hans natur imot at spænde høie buer over en grundvold,

¹ K. Rygh: Helleristninger af den sydskandinaviske type i det nordenfjeldske Norge. VSS. 1908. No. 10.

² K. Rygh: En ny helleristning i Øvre Stjørdalen. VSS. 1913. No 5. T.hjem 1914.

³ Det honorar paa 1000 kr. Rygh mottok herfor skjænket han Videnskapsselskapets gavefond.

Karl Rygh i 50-aarsalderen.

som endnu ikke var fast fundamentet. Saaledes indlot han sig kun nødig paa at drøfte etnologiske spørsmål paa grundlag av arkæologisk materiale, og likeoverfor den absolute kronologi var han meget tilbakeholdende. Indenfor stenalderen indlot han sig kun nødig paa absolut tidsbestemmelse. For bronzealderens vedkommende sluttet han sig nærmest til Sophus Müller, men hadde dog overhodet en viss sky for kronologiske bestemmelser uttrykt i tal ogsaa indenfor denne temmelig fjerne periode. For jernalderens vedkommende hadde han dog i de senere aar accepteret Montelius's kronologi med nogen modifikation. Han fulgte videnskapens utvikling med kritiske øine og kunde, som det er sagt i en nekrolog,¹ gaa med

paa ganske langtrækkende slutninger, hvor han fandt grundlaget tillidvækkende. Saaledes uttalte han sig med interesse om professor Sernanders klimatheori. Som hans efterlatte excerpter viser, fulgte han i den utenlandske faglitteratur ogsaa godt med i den palæolitiske forskning, om han end stillet sig noget skeptisk likeoverfor de høie tal, hvormed denne forskning opererer.

Det centrale i Ryghs arkæologiske virksomhet blev derfor stoffets omhyggelige sigtning og dets fremlæggelse som kilde-materiale for den videnskabelige forskning. I dette grundleggende arbeide saa han sin største opgave, og i denne begrænsning laa ogsaa hans styrke. I sammenheng hermed staar den trang til concentration som bevirket at han i sine skrifter aldrig gik utenfor det nordenfjeldske, og kun hvor det var nødvendig til stoffets belysning trak ind materiale fra andre dele av landet eller fra utlandet. En tilsyneladende undtagelse danner hans «Spidser og knive av skifer», hvor han behandler landets samtlige fund av disse redskaper, men det dreier sig her om kulturforhold, hvis tyngdepunkt ligger i landets nordlige egne. Fra næsten bar bakke har Rygh bygget Trøndelagens arkæologi, og til Videnskapselskapets oldsaksamling vil hans navn for alle

¹ H. Schetelig i Fortidsmindeforeningens aarsb. 1914, s. 3.

tider være knyttet som dens egentlige skaper. I erkjendtlig taknemmelighet for hans fortjenester av Selskapet utnævnte dette ham i 1905 til sit æresmedlem. I 1878 var han blit medlem av videnskapsselskapet i Kristiania, 1889 virkelig medlem av Det kgl. nordiske Oldskriftselskab i Kjøbenhavn, og i 1893 utnævntes han til ridder av St. Olavsordenen for statsborgerlig og videnskabelig fortjeneste. Da Rygh den 7de juni 1914 fyldte 75 aar, blev han hyldet av arkæologer og sprogforskere over hele Norden. Av de norske arkæologer blev der ved samme anledning overrakt ham et festskrift.

Et betydelig arbeide har Rygh ogsaa nedlagt i den trondhjemske avdeling av den norske fortidsmindeforening, hvorav han som tidligere nævnt var medlem siden 1866. I 1868 blev han indvalgt i dens direktion, og i 1878 efterfulgte han major Otto Krefting som dens formand, og som saadan ledet han avdelingens virksomhet indtil kort før sin død, da han av helbreds-hensyn avsløg at mottage gjenvall. Gjennomblader man avdelingens aarsberetninger i den lange periode Rygh var dens formand, vil man se at det ikke er litet som er utført til bevaring og utforskning av Trøndelagens gamle kulturminner. Saaledes har avdelingen istandsat og tildels erhvervet som sin eiendom en række kirker og kirkeruiner, hvorav vi kan nævne Tautra, Logtu, Sakshaug, Munkeby, Hustad, Holtaalen, Rein, Nærø, Edø og Kvernes. Av disse var Tautra og Sakshaug kirkeruiner allerede fra før av Foreningens eiendom, medens Hustad og Kvernes kirker og ruinerne av Reinsklostrets og Logtu kirke erhvervedes i Ryghs tid. Flere kirker har det ikke lykkedes at redde fra nedrivning, saaledes Melhus kirke, men det skyldes avdelingens initiativ at interessante detaljer fra den ældre bygning er blit indmuret i den nye. Det betydeligste arbeide i denne periode er dog restaureringen av Steinvikholms slotsruin, som i 1893 blev Foreningens eiendom. Fremdeles kan nævnes en række undersøkelser i Trondhjems by av middelalderske bygningsrester og Erkebispegaarden ved O. Krefting, Chr. Christie og N. Ryjord. Indtil 1906 indgik ogsaa forhistoriske gravundersøkelser som et led i avdelingens virksomhet. Saadanne er utført dels av Rygh selv og dels av andre, saaledes av I. Undset, K. Lossius, R. Ziegler, O. A. Øverland, Amund B. Larsen og Th. Petersen. En række bautastene er blit gjenreist omkring i bygderne. Rygh tok virksom del i Foreningens reorganisation og blev efter denne i 1909 medlem av dens representantskap, samme aar viceformand, og formand 1910—1913. I 1914 utnævntes han av representantskapet til Foreningens æresmedlem.

Til at avgi en betænknng over arkitekt Schirmers plan til restaurering av Trondhjems Domkirkes høikor — korbuen var

allerede restaureret 1871—72 — blev der i 1872 nedsat en komite, hvorav Rygh var medlem sammen med antikvar Nicolaysen, arkitekt Christie, dav. kaptein Krefting og stadsingeniør Dahl. Komiteen tilraadede at følge Schirmers plan med nogen forandring og at ansætte en arkitekt med en fast inspektør ved sin side. Schirmer var nemlig i 1871 traadt tilbage, og restaurationsarbeidet lededes midlertidig av Kaptein Krefting. I december 1874 blev Rygh av kirke departementet opfordret til at indtræde i den komite, som skulde nedsættes for at avgi betænkning om de videre restaureringsplaner. For dette hverv bad han sig dog fritat, »da jeg ikke tiltror mig den grad af sagkyndighed, der maatte udfordres for med nogen nytte at deltage i drøftelsen af spørgsmaal, der, saavidt jeg skjønner, maa være ulige mere vanskelige og complicerede end de, som forelaa til behandling for den tidligere comite, hvoraf jeg var medlem.»¹ Ut fra denne for Rygh saa karakteristiske betragtning avholdt han sig altid fra enhver drøftelse av de spørgsmaal vedkommende restaureringen, hvortil der krævedes arkitektonisk sakkundskap. Med arkitekt Christie var han enig i de arkæologiske principer for kirkens gjenreisning og saa i ham den mand, der som ingen anden hadde betingelserne for at lede det ansvarsfulde arbejde.

I den strid, som brøt ut kort før Christies død, og som endnu ikke er avsluttet, om hovedtaarnets og vestfrontens rekonstruktion, hvor det nærmest gjaldt principielle spørgsmaal av mere historisk karakter, optraadte Rygh som Christies forsvarer. Han saa i disse angrep tildels utslag av en personlig forfølgelse og hans vegtige indlæg fik derfor samtidig ikke sjelden et skarpt personlig anstrøk. Rygh var nemlig av dem, som gennem et langt liv hadde staaet Christie nær. Han kjendte tilbunds den fromme aand, som, beslægtet med de gamle middelalderske kirkebygges, gik som en rød traad gennem Christies arbeide for gjenreisningen av et bygverk, der mere end noget andet her i landet symboliserer middelalderens religiøse og kirkelige ide. Denne aand var ved siden av historiske hensyn bestemmende for Christies reisning av hovedtaarnet², og det øieblik da det gyldne kors paa spirets tinde for første gang funklet i solen, har sikkert været et av Christies lykkeligste. I lys av dette grundsyn, det historiske og det religiøse, maa Ryghs optræden i domkirkestriden sees. Det var samtidig en mandig personlighets kamp for sin vens ærefulde minde. —

¹ Ryghs skrivelse til Stiftsdirektionen av ⁹/₁₂ 1874.

² Som bekjendt var arkitekt Christie fuldt opmerksom paa at taarnfoten efter hans rekonstruktion ikke tilfredsstillet de æsthetiske krav. Men stabilitetshensyn tvang ham til at renoncere paa at føre taarnfoten højere op. Se arkitekt Ebbells oplysninger i T.hjems Adresseavis ²⁸/₁₁ 1908 og ¹⁷/₇ 1909.

Vi har hittil dvælet ved de sider av Ryghs virksomhet, som væsentlig vedkommer os her, og hvortil hans daglige livsgjærning var knyttet. Men billedet vilde bli meget ufuldstændig, hvis vi ikke ogsaa berørte hans deltagelse i det politiske og offentlige liv, forsaavidt som den gir et betydningsfuldt bidrag til hans karakteristikk. I en række av aar var Rygh som bekjendt høires politiske fører i Trøndelagen. Som formand i grundlovsforeningen, i hvis stiftelse han hadde en væsentlig del, organiserte han høires valgarbeide og holdt alle traade i sin haand. Av hans efterlatte papirer faar man et indblik i, hvilket overmaade stort arbeide han her maa ha nedlagt. Da de politiske bølger i 1880 aarene gik høit, følte Rygh det som en pligt at kaste sig ind i kampen. Og hertil var han fortrinlig rustet med sin omfattende viden, sin urokkelige ro og koldblodighet og store slagfærdighet. Men paa den anden side eiet han ikke den veltalenhet, som kan gjøre indtryk paa den store mængde og rive den med sig. Han virket med andre ord ikke suggestiv. Agitation laa ikke for ham, og han foragtet de tomme fraser og enhver beilen til mængdens gunst. Hans indlæg var saklige og nøkterne, ikke sjelden krydret med ironiens og viddets skarpe salt. Det kolde, forstandsmæssige hindret dog de dypere følelser fra at komme frem, og det var ikke alle givet at høre den sagte rislen av fædrelandskjærlighetens dype understrøm. Der gaar endnu frasagn om riksretsaaarenes folkemøter, og blandt dem, som dengang søkte at stemme op mot den politiske stormflod, stod Rygh i første række. Navnlig var kampen haard og bitter i valgaaret 1885. Venstre hadde mobiliseret sine bedste talere og agitatorer, som drog fra bygd til bygd i Trøndelagen; men Rygh fulgte med. Paa disse møter faldt huggene hvasse, og ikke sjelden stod Rygh alene «som en fast stolpe i frasernes skumsprøit.»¹ Det hændte nok at Ryghs argumentation druknet i mængdens skrik og haanende latter, og han gik bort tilsyneladende som en slagen mand, men det kaster dog et mildnende skjær over de skarpe motsætninger, naar man ser hvordan hans motstandere ikke sjelden ved møtets slutning ydet ham sin honnør for den frygtløshet hvormed han hadde kjæmpet ene mot mange. At han var en frygtet motstander uebestriddeligg, ja man kan ogsaa tale om had, — det var saaledes en tid da hans person og huslige fred var utsat for forfølgelse. Men hans mandige færd og noble personlighet avtvang ogsaa de mænd sin agtelse, med hvem han hadde skiftet de skarpeste hugg. Saaledes skriver Erik Vullum til Rygh den 30. september 1885 umiddelbart efter høires valgseier i Trondhjem: «Jeg tviler ikke paa, at De modtager det som den

¹ O. Nordgaard l. c.

fulde Oprigtighed fra mig, naar jeg ønsker Dem til Lykke med den Seier, hvori De har en saa væsentlig Del. Jeg havde selvfølgelig helst ønsket Nederlag for Deres Parti; med lad mig sige Dem, at jeg ikke har havt nogen Modstander, hvem jeg saa gjerne vilde overlade Seieren. Vi mødes endnu i Ilden.»¹

I valgperioden 1883—85 var Rygh suppleant til stortinget og møtte 1885 efter konsul Lørcks permission. I de tre følgende perioder, fra 1886 til 1894, repræsenterede han uten avbrytelse Trondhjem. Han var meget benyttet i stortingets komiteer. Saaledes var han i 1885 medlem av jernbanekomiteen, 1885—1888 av protokolkomiteen, og i de to senere vagperioder sat han i budgetkomiteen. Det er unødigt at tilføie at Rygh paa tinget indtok en fremskutt plads inden sit parti. Han var ikke av dem, som ødslet med sin tale, men naar hans ord lød, hadde det altid vegt. Han varetok med kraft sin bys interesser, og det kan nævnes her, at han var blandt dem som i sin tid kjæmpet for at den tekniske Høiskole skulde henlægges til Trondhjem.

Ogsaa i hans egen bys offentlige liv blev der lagt beslag paa Ryghs store innsigt og sjeldne administrative evner. I en række aar var han saaledes medlem av Trondhjems kommunestyre, fra 1878 til 1900, og fra 1886 var han medlem av Trondhjems Sparebanks forstanderskap. I Trondhjems Fiskeriselskap var Rygh en tid umiddelbart efter dets stiftelse i 1880 medlem av direktionen. Han traadte imidlertid senere tilbake, da hans tid ikke tillot ham at deltage i arbeidet.

Likesom Rygh var en fremragende debattant, førte han ogsaa en skarp og smidig pen, og som alt hvad han skrev, utmerket ogsaa hans indlæg i dagspressen sig ved sin logiske klarhet og sprogets klassiske renhet. I Trondhjems Adresseavis

¹ Under kampagnen i 1885 var Rygh og Vullum engang utsat for en stor fare. Det var paa det mindeværdige folkemøte paa Grefstad i Meldalen søndag 16. august. Møtet holdtes i kommunelokalet i anden etage, og da man forutsaa at der vilde komme mange folk, var gulvet blit støttet ved en stolpe i rummet nedenfor. Efterhaanden fyldtes lokalet. Rygh hadde placeret sig ved et bord foran talerstolen, hvor Vullum stod i begrep med at øse sin veltalenhets skaaler ut over tilhørerne. Vullum tar da til orde: «Hvad det nu gjelder er hvorvidt det skal lykkes at gjennomføre folkesuvereniteten eller om vi skal synke ned i et faamandsvælde.» Straks efter at ordet synke var uttalt, hørtes et vældig brak, idet gulvaaserne knak, og forsamlingen tømtes ned i første etage. Der blev ikke nogen undtagelse med Rygh og Vullum som dog begge ved et merkelig held slap uskadt fra katastrofen. Men mange blev mere eller mindre kvæstet, og da man hadde tat sig av disse, drog Rygh og Vullum i broderlig forening videre sydover for paa et andet mere sikkert sted at fortsætte det paa denne mindre behagelige maate avbrutte møte. Efter O. Nordgaard l. c., nedskrevet efter Ryghs egen beretning. Cfr. Trondhjems Adresseavis ²⁸/₈ 1885. E. Støren: Meldalen. II. Optegnelser og Folkeminder, s. 145. Orkedalen 1908.

var han fra lang tid tilbake en virksom og høit skattet medarbeider, i flere aar bladets virkelige redaktør, og indtil kort før sin død medlem av bladets direktion. I 1886 var han med at grundlægge Trondhjems Folkeblad, som senere gik over til at være en ukeulgate av Adresseavisen. I de senere aar faldt hans bidrag sparsommere, og efter 1905 skrev han kun om emner fra sin egen fagkreds. Ogsaa i Morgenbladet leverte han nu og da bidrag dels av politisk og dels av andet, mere faglig indhold. —

Karl Rygh er en av de merkeligste personligheter Trøndelagen har fostret. Hans evner var eminente. Bak det mægtige forskerhode bodde der en lys og klar aand. Frygtløshet likeoverfor sine motstandere og trofasthet mot sine venner var grundtræk i hans karakter. Født og fostret i hjertet av Trøndelagen forenet han i sig en trønders bedste egenskaper. Ogsaa hans konservatisme var et trøndersk drag, saa motsigende det end kan høres, og han var heller ikke fremmed for det trønderske humor. Rygh var en stolt natur i ordets bedste betydning. Hans væsen var i det ydre tilknapet, men naar det aapnet sig, fik man indblik i en dyp og hjertevarm karakter. Det er sagt at hans deltagelse i det politiske liv hadde tæret paa hans grundfond av livsglæde.¹ Det er vist megen sandhet i dette. De politiske kampe og den retning vort lands politiske utvikling har tat, kastet en dyp skygge over hans liv. Det gjorde hans syn pessimistisk og avfødte en mistro, som, uten at det alltid syntes at være tilstrækkelig berettigelse dertil, ikke sjelden stillet ham fjern, tildels fiendsk likeoverfor kræfter, som det ellers kunde ligget nær at samarbeide med. Et dypt træk i Ryghs fysiognomi var hans uvilje mot al dilettantisme og affektation, mot det overfladiske og uegte, hvad enten det viste sig paa politikens eller videnskabens omraade. Og navnlig hvor det forekom ham forbundet med ureelhet eller falskhet, kunde intet som dette vække hans harme og foragt. Det oprørte hans ranke, helstøpte karakter og ærlige sind, og der kunde da gaa et drag av uforsonlighet gjennom hans polemik. Der fulgte ofte strid i Ryghs spor, og hans hugg faldt hvasse og tunge. Men denne strid maa sees paa bakgrund av et hjerte, som slog varmt for land og folk, og i hvis strenge trofasthet og et fint og høit kultiveret livssyn gav dypest gjenklang. Man kan om Karl Rygh anvende Sophus Bugges ord om broren Oluf: «En Mand hos hvem Sanddruhed og Paalidelighed saaledes havde gjennomtrængt hans hele Væsen og Færd, at endog hans videnskabelige Arbeider derved fik et moralsk Stempel.»

¹ O. Nordgaard l. c.

Til Trøndelagen var Rygh bundet med sterke baand, og her har han ogsaa nedlagt sit største arbeide. Navnlig omfattet han den institution, hvortil han var knyttet den længste del av sit liv, med hengivenhet og aldrig svigtende interesse. Hans minde vil Trondhjems Videnskapselskap altid bevare i dyp taknemmelighet.

Fortegnelse over Karl Ryghs skrifter:

A. Arkæologiske:

- Katalog over Det kgl. norske Videnskabernes Selskabs oldsamling. Thjem [1871.] (VSS.¹ i 19. aarh. VII, 1873. 96 s., 2 pl.)
- Fortegnelse over [oldsagssamlingens] tilvækst i 1870 (Ab.² 1870, s. 85—95.) 1871 (Ab. 1871, s. 60 f.) 1872 (Ab. 1872, s. 53—64.) 1873 (Ab. 1873, s. 38—50.) 1874 (Ab. 1874, s. 44—60.)
- Fortegnelse over oldsager, ældre end reformationen, indkomne i 1875 (Ab. 1875, s. 56—66.)
- Fortegnelse over oldsager indkomne i 1876 (Ab. 1876, s. 83—94.) 1877 (Ab. 1877, s. 32—42.) 1878 (Ab. 1878, s. 275—291.) 1879 (Ab. 1879, s. 204—221.) 1880 (Ab. 1880, s. 225—238.) 1881 (Ab. 1881, s. 109—121.) 1882 (Ab. 1882, s. 122—138.)
- Fortegnelse over indkomne sager ældre end reformationen i 1883 (Ab. 1883, s. 79—95.) 1884 (Ab. 1884, s. 69—78.) 1885 (Ab. 1885, s. 127—136.) 1886 (Ab. 1886, s. 116—122.) 1887 (Ab. 1887, s. 92—104.) 1888 (Ab. 1888, s. 166—172.) 1889 (Ab. 1889, s. 82—89.) 1890 (Ab. 1890, s. 96—104.) 1891 (Ab. 1891, s. 113—119.) 1892 (Ab. 1892, s. 94—100.) 1893 (Ab. 1893, s. 125—132.) 1894 (Ab. 1894, s. 137—148.) 1895 (Ab. 1895, s. 45—51.) 1896 (Ab. 1896, s. 91—103.) 1897 (Ab. 1897, s. 83—93.) 1898 (Ab. 1898, s. 110—121.) 1899 (Ab. 1899, s. 137—164, pl. V.) 1900 (Ab. 1900, s. 265—280.) 1901 (Ab. 1901, s. 359—378.)
- Tilvækst af sager ældre end reformationen i 1902 (VSS. 1902, no. 6, 31 s.) 1903 (VSS. 1903, no. 4, 23 s.) 1904 (VSS. 1904, no. 3, 27 s. pl. I, II.) 1905 (VSS. 1905, no. 7, 35 s.) 1906 (VSS. 1906, no. 5, 32 s.)
- Oversigt over tilvækst af sager ældre end reformationen i 1907 (VSS. 1907, no. 9, 44 s.) 1908 (VSS. 1908, no. 14, 46 s.) 1909 (VSS. 1909, no. 10, 39 s.) 1910 (VSS. 1910, nr. 10, 77 s.) 1911 (VSS. 1911, nr. 5, 66 s.) 1912 (VSS. 1912, nr. 8, 55 s.) 1913 (VSS. 1913, nr. 2, 53 s.) 1914 (VSS. 1914, nr. 4, 45 s. Udg. af Th. Petersen.)
- Aarsberetning om oldsagsamlingen i 1875, 1876, 1877 (VSS. i 19. aarh. VIII, s. 47—65, s. 163—192, s. 263—273.)
- Meddelelser fra oldsagsamlingen 1878 [S. 45—52 utgjør: Nogle historiske notiser om Selbu] (VSS. 1877, s. 37—52.)
- Meddelelser om oldsagsamlingens virksomhed i 1881 (VSS. 1881, s. 77—90.) 1883 (VSS. 1883, s. 49—54.)
- [Beretninger om oldsagsamlingens virksomhed 1874, 1879, 1880, 1882, 1884—1913 i Selskapets direktionens aarsberetninger.]
- Indberetning om de af ham i 1869 foretagne gravninger i Stod. (Ab. 1869, s. 10—19.)
- Indberetning til [Trondhjems] filialafdelings direktion [om undersøgelser og udgravninger i 1870 i Verran, Værdalen, Aasen og Skatval.] (Ab. 1870, s. 6—28.)
- Indberetning til [Trondhjems] filialafdelings direktion [om undersøgelser og udgravninger i Aasen, Sparbu, Stenkjær, Skatval.] (Ab. 1871, s. 12—38.)

¹ VSS. = Det kgl. norske Videnskapers Selskaps skrifter.

² Ab. = Aarsberetning fra Foreningen til norske fortidsmindesmerkers bevaring.

- Indberetning om antikvariske undersøgelser i 1872 [i Bjugn, Aafjorden, Verran, Inderøen, Skatval.] (Ab. 1872, s. 32—49.)
- Indberetning om undersøgelser i 1873 [Inderøen, Skatval.] (Ab. 1874, s. 8—12.)
- Reiseberetning 1874 [fra Snaasen, Grong, Overhallen og Beitstaden.] (VSS. i 19. aarh. VIII, 1874—77, s. 1—14.)
- Indberetning om undersøgelser af gravhaugene i Klebu og ved Levanger 1876 (Ab. 1876, s. 95—103.)
- Arkæologiske undersøgelser i Selbu 1878. (Ab. 1878, s. 197—202.)
- Faste fornlevninger og oldsagfund i Nordre Trondhjems amt (VSS. 1878, s. 53—176.)
- Faste fornlevninger og oldsagfund i Søndre Trondhjems amt (VSS. 1879, s. 1—107.)
- Udgravninger i Sparbuen 1879. (Ab. 1879, s. 54—59.)
- Undersøgelser af gravhauger i Sparbuen og paa Inderøen. (Ab. 1880, s. 1—13.)
- Fund fra bronzealderen i det nordenfjeldske Norge. ([Kra.] Vid.selsk. forh. 1880, nr. 7, 15 s., 2 pl.)
- Udsigt over G. Schønings Virksomhed som Antikvar og Grundlægger af det trondhjemske Videnskabselskabs Oldsagsamling [Foredrag ved Selskabet's aarsfest 21/1 1881] (Trondhjems Stiftsavis 1881, no. 19.)
- Undersøgelser i Stjørdalen og Ørlandet i 1881. (Ab. 1881, s. 1—14.)
- Undersøgelser i Stjørdalen i 1882 (Ab. 1882, s. 1—8.)
- Trøndelagen i forhistorisk tid. En arkæologisk oversigt. (Festskrift udg. i anl. af Trondhjems 900 aars jubilæum 1897 af Det kgl. norske Videnskabselskab i Trondhjem, s. 1—59.)
- Spredte meddelelser fra oldsagsamlingen. (VSS. 1899, no. 9, 24 s.)
- Spidser og knive af skifer. (VSS. 1902, no 3, 63 s.)
- En gravplads fra bronzealderen [i Sparbuen ved Beitstadfjorden]. (VSS. 1906, no. 1, 29 s., 1 kart.)
- Helleristninger af den sydsandinaviske type i det nordenfjeldske Norge. (VSS. 1908, no. 10, 35 s.)
- En ny funden helleristning [paa Hammer i Beitstaden.] (VSS. 1909, no. 8, 11 s.)
- Nordgaard, O. og K. Rygh: Beskrivelse av Busetbopladsen. (VSS. 1909, no. 9, 27 s. S. 23—27 «Om de paa bopladsen fundne oldsager og om bopladsens alder» av K. Rygh.)
- Arkæologiske undersøgelser 1910 [i Tingvoll, Dønnes, Frosta og Beitstaden. S. 26 ff.: Nye helleristninger paa Bardal og Tessem, Beitstaden.] VSS. 1910, no. 6, 39 s.)
- Flintpladsene paa Trøndelagens kyst. (Oldtiden II, 1912, s. 1—9)
- Hvorledes skjeftebeskudte skiferskiddene? (Oldtiden III, 1913, s. 59—63.)
- Grave fra stenalderen. (Oldtiden III, 1913, s. 65—68.)
- Über einige Feuerzeuggeräthe in norwegischen Gräberfunden aus der älteren Eisenzeit. (Opuscula archæologica Oskari Montelio septuagenario dicata d. IX sept. a. 1913. S. 327—334.)
- Stod i oldtiden og middelalderen. (Stod i fortid og nutid. Udg. ved O. Nordgaard. D. 1. T.hjem 1914. S. 1—32.)
- En ny helleristning i Øvre Stjørdalen. (VSS. 1913, nr. 5, 8 s. T.hjem 1914.)
- Ørlandet i forhistorisk tid. [Udg. af Th. Petersen.] (VSS. 1915, no. 1. T.hjem 1916.)
- Schøning, Gerhard: Reise som giennem en Deel af Norge i de Aar 1773, 1774, 1775 er gjort og beskrevet af Gerhard Schø-

ning. Udg. af Det kgl. norske Videnskabers Selskab i Trondhjem i anledning af dets 150-aars jubilæum [ved K. Rygh]. Bd. 1—2. T.hjem 1910. 4. 333 og 275+LXV s.

B. Sproglige:

Alfabetisk Register [til P. A. Munchs »Det norske Folks Historie,» 1ste Hovedafdeling, tr. i dette verks d. IV, bd. 2. Chra. 1859]. 98 s.

Bemærkninger om stedsnavnene i den søndre del af Helgeland. (Historisk Tidsskr. 1 R. I (1871, s. 53—140.)

Norske og islandske tilnavne fra oldtiden og middelalderen. T.hjem 1871. Progr. T.hjems Katedralskole. 74 s.

Bugge S. og K. Rygh: Et benstykke med runeskrift fundet i Trondhjem. (VSS. 1901, no, 4, 19 s. S. 5—8 av K. Rygh.)

Om gaardnavne i Nordland. (VSS. 1905, no. 4, 45 s.)

Nogle bemærkninger om gaardnavne. (VSS. 1906, no. 7, 38 s.)

Lidt om personlige tilnavne i Norge og paa Island i fortiden. (Sproglige og historiske Afhandlinger viede Sophus Bugges Minde. Kra. 1908.) S. 112—121.

Rygh, O.: Norske Gaardnavne. Bd. 13. Romsdals amt. Bearb. af K. Rygh. Kra. 1908. 533 s.

— : — — — Bd. 14. Søndre Trondhjems amt. Bearb. af K. Rygh. Kra. 1901. 449 s.

— : — — — Bd. 15. Nordre Trondhjems amt. Bearb. af K. Rygh. Kra. 1903. 444 s.

— : — — — Bd. 16. Nordlands amt. Bearb. af K. Rygh. Kra. 1905. 465 s.

— : — — — Bd. 17. Tromsø amt. Bearb. af K. Rygh. Kra. 1911. 228 s.

— : Gamle Personnavne i norske Stedsnavne. Efterladt Arbeide. [Udg. af S. Bugge og K. Rygh.] Kra. 1901. 357 s.

— : Norske Elvenavne. Udg. med tilføiede Forklaringer af K. Rygh. Kra. 1904. 393 s.

C. Andre skrifter:

Ændringsforslag til det i det kgl. norske Videnskabers Selskab fremlagte Forslag til nye Statuter for Selskabet. T.hjem [1873]. 4. 15. s.

Bidrag til det trondhjemske videnskabsselskabs historie i ældre tid. T.hjem 1874. 39 s.

Fra Bestyrelsen for Grundlovsforeningen i Trondhjem. I, III, IV, VIII (Rigsrettens Dom), IX, X (Tænk selv!), XII (De radikale Ledere og Folket), XIII (Maalstrævet og Skolen [utkom ogsaa i særtryk], XIV (Valgene), XV. T.hjem 1883—85.

Adjunkt Ryghs Foredrag paa Baklandet ^{11/9} 1885. T.hjems Adresseavis 1885, no. 214—215. [Ogsaa i særtryk.]

Betydningen af lokale institutioner for videnskabelig Forskning og om de indre og ydre Betingelser for deres Trivsel. [Foredrag ved Trondhjems Videnskabsselskaps aarsfest ^{22/1} 1891] (T.hjems Adresseavis 1891, no. 22 og 23.)

- [Av Ryghs talrige artikler i dagspressen, navnlig i Trondhjems Adresseavis, kan nævnes følgende:]
- I Trondhjems Adresseavis 1890, no. 108—110, 112: Den tekniske Høiskolesag. No. 151, 154, 156: Morgenbladet og Høiskolen. [Begge artikelserier utkom ogsaa i særtryk.] 1899, no. 150: Fra Trondhjems Fortid. Haandverks- og Industrieforeningens Tomt. No. 338, 345, 353: Fra Trondhjems Fortid. 1902, no. 165: Gravninger i Trondhjem. No. 208: Kirkeligt Inventarium og Samleriet. 1903, no. 101: Anlægget af Nidaros. En ny norsk Historiker. [I anledning av H. M. Schirmer: Nidaros anlæg, Ab. 1902.] 1912, no. 128—129: Om Museumsplanerne [I anledning av direktør K. Dedekams, professor O. Nordhagens og arkitekt N. Ryjords artikler i Dagsposten s. a. no. 111, 113, 115: Centralmuseum for Kunst og Kulturhistorie i Trondhjem. Domkirkens og Erkebispegaardens omgivelser.] No. 137—138: Mere om Museumsplanerne. [Gjensvar paa direktør Dedekams svar i T.hjems Adresseavis no. 131, 133, 135 paa foregaaende artikel.] No. 147: En Tilbakevisning. [Gjensvar paa direktør Dedekams svar i T.hjems Adresseavis no. 142. Paa denne artikel svarte direktør Dedekam i T.hjems Adresseavis no. 149.] [Desuten er de fleste av bladets redaktionelle indlæg i «Domkirkestriden» av Rygh.]
- I Morgenbladet 1876, no. 306 A: Om Antikvitetshandelen og beslægtede Forhold. 1878, no. 191: Om Overlærerembederne ved de offentlige Skoler for den høiere Almendannelse. 1888, no. 589: Det stjaalne Brev.
- I Stenkjær Avis 1902, no. 40: Stenkjær og Omegn i Oldtiden.
- I Namdals Tidende oktober 1871: Om Oldsager i Namdalen.